

Yükseköğretim ve Yeni Bir Vizyon

Üstün Ergüder
İstanbul Politikalar Merkezi
Sabancı Üniversitesi

22 Mayıs 2009
18 Mart Üniversitesi
Çanakkale

Yaklaşım

- Düşünce egzersizi
- Düşünüleemeyeni düşünmek
- “Kutu dışında” düşünmek
 - Kutu = 2547 ve sorgulamadan kabul ettiğimiz doğrular.
- Amaç: tartışma başlatmak

Neden Reform Gerekli: 2547 Sayılı Yasa

- 28 Yıl geçti ama köprülerin altından çok sular aktı
 - Hem çok eleştirildi hem çok sahiplenildi
 - Üniversiteler YÖK' üaştı: ABET, MÜDEK, EUA.
- Hedefleri:
 - Yükseköğretimde okullaşma
 - Siyasi hedefler
 - Araştırma
- 2547 Yasa Tasarımı:
 - Merkeziyetçi
 - Tek tip
 - Sistem özerkliği
 - Çeşitliliğe fırsat tanımayan bir yapı
 - Siyasi hedefler evrensel yükseköğrenim hedeflerinden daha çok vurgulanmış: 2547 sayılı yasa Madde 4 ve 5.

Madde 4: Yükseköğretimin Amacı

a) Öğrencilerini;

- (1) ATATÜRK İnkılapları ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı,
- (2) Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan,
- (3) Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisi ile dolu,
- (4) Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren,
- (5) Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı,
- (6) Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş,
- (7) İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip, vatandaşlar olarak yetiştirmek,

b) Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak, refah ve mutluluğunu artırmak amacıyla; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak,

c) **Yükseköğretim kurumları olarak yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurt içi ve yurt dışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmaktır.**

Sistem Performansının Değerlendirilmesi

Sistemin Performansı: Özerklik

- Akademik ve kurumsal özerklik yükseköğretimde çok önemli evrensel değerler.
- Sistem ve kurumsal özerklik
 - Sisteme özerk demek mümkün mü?
 - Kurumsal özerklik var mı?

OECD'ye Göre Üniversite Özerkliği

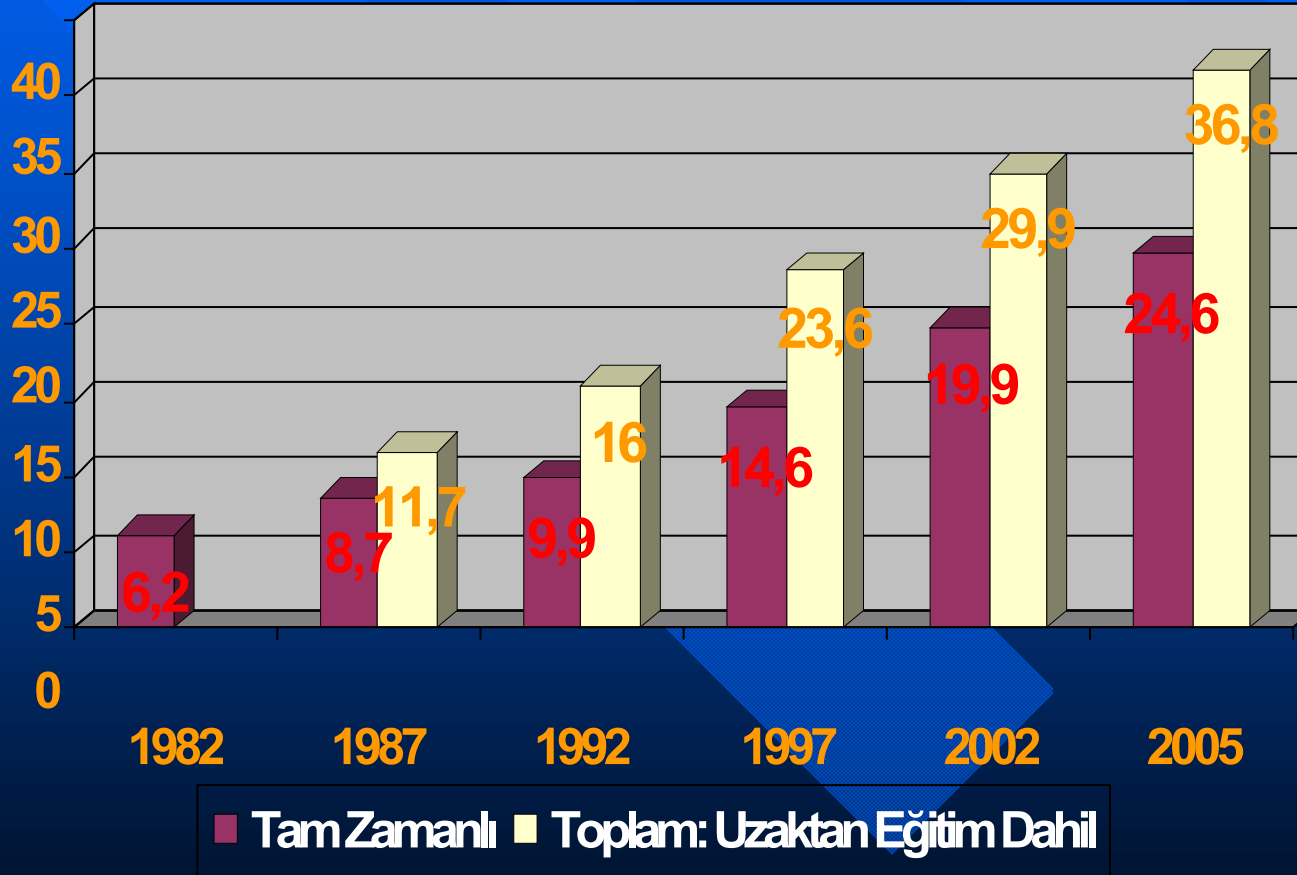
	Bina, arsa mülkiyeti	Borç, kredi özerkliği	Hedeflere göre Bütçe harcaması	Akademik yapı ve ders içeriği	Akademik personel işe alma ve çıkarma	Maaşları tespit edebilmek	Ne kadar öğrenci alınacak	Öğrenciler ne ödeyecek
Hollanda	Tam	Tam	Tam	Kısmi	Tam	Tam	Tam	Kısmi
Polonya	Tam	Tam	Tam	Tam	Tam	Kısmi	Tam	Kısmi
Birleşik Krallık	Tam	Kısmi	Tam	Tam	Tam	Tam	Kısmi	Kısmi
Avustralya	Tam	Kısmi	Tam	Tam	Tam	Tam	Kısmi	Kısmi
Meksiko	Tam	Kısmi	Tam	Tam	Tam	Kısmi	Tam	Tam
İsveç	Kısmi	Kısmi	Tam	Tam	Tam	Tam	Kısmi	Yok
Finlandiya	Kısmi	Yok	Tam	Kısmi	Tam	Tam	Kısmi	Yok
Norveç	Kısmi	Yok	Tam	Tam	Tam	Kısmi	Tam	Yok
Danimarka	Yok	Yok	Tam	Kısmi	Tam	Kısmi	Tam	Kısmi
Avusturya	Kısmi	Yok	Tam	Tam	Tam	Tam	Yok	Yok
Kore (Kamu)	Yok	Yok	Yok	Kısmi	Kısmi	Yok	Kısmi	Tam
Türkiye	Yok	Yok	Yok	Kısmi	Kısmi	Yok	Kısmi	Yok
Japonya (Kamu)	Yok	Yok	Yok	Kısmi	Kısmi	Yok	Yok	Yok

Sistem Performansı: Vakıf Üniversiteleri

- Önemli bir yenilik
- OECD Kriterlerine göre vakıf üniversiteleri **daha özerk**
- Araştırma ve öğretimde kalite kavramı ve kriterleri gündeme girdi
- Sisteme rekabeti getirdi
 - Ancak rekabet eşit şartlarda değil
 - Devlet üniversitelerinin sorunları var
- Sistemde çeşitlilik arttı; ancak, yeterli değil
- Çeşitliliğe rağmen tek tip olma “mahalle baskısı” azalmadı
- Okullaşma yükünü kaldırmakta pek başarılı değiller (toplam kayıtlı öğrencilerin yüzde 5 kadar vakıf üniversitelerine kayıtlı).

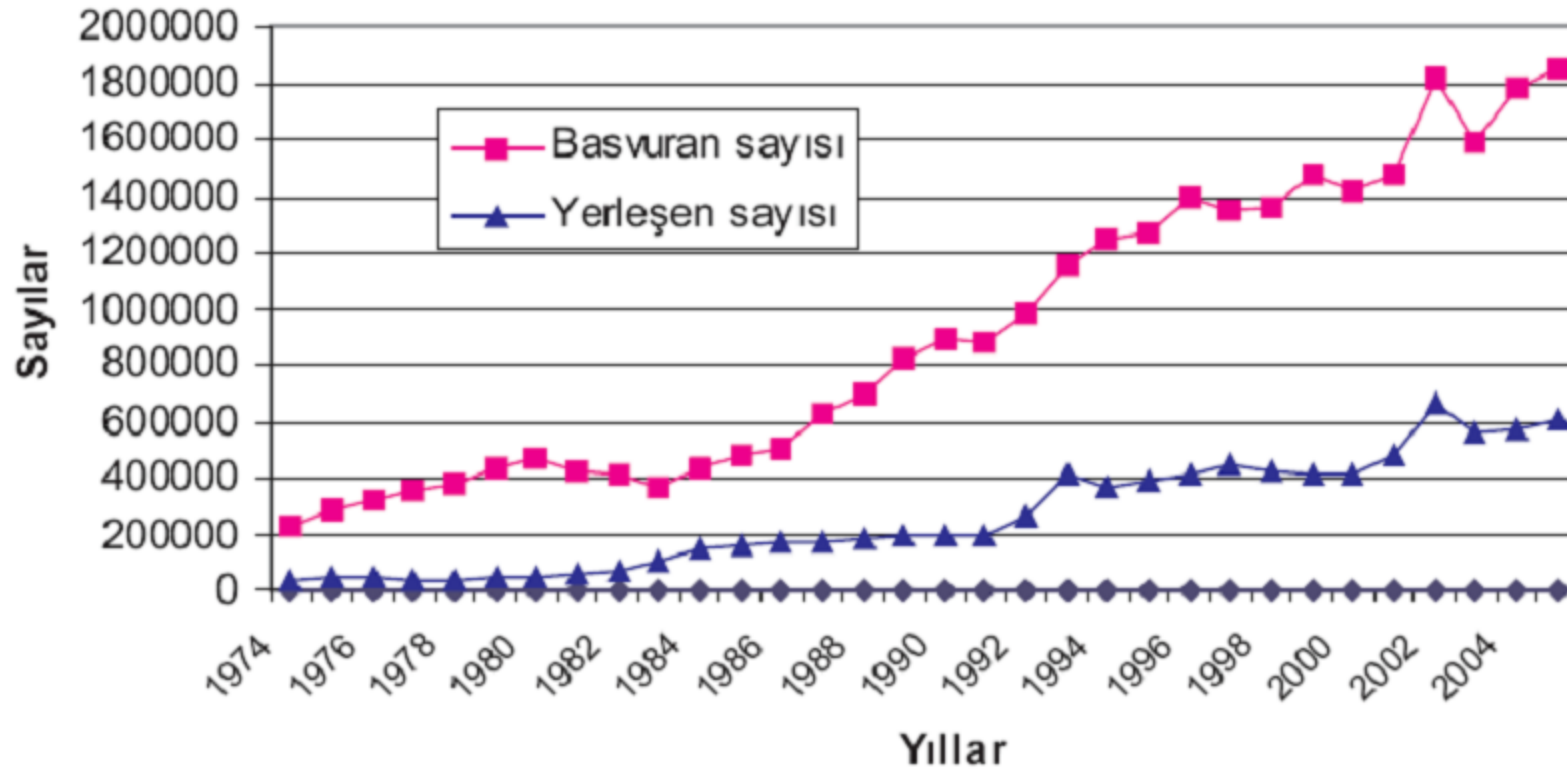
Sistemin Performansı: Yükseköğretimde Brüt Okullaşma Oranları

Yükseköğretimde Okullaşma

Yıllara Göre Yükseköğretime Başvuran ve Yerleştirilen Öğrenci Sayıları

Kaynak: YÖK, 2007

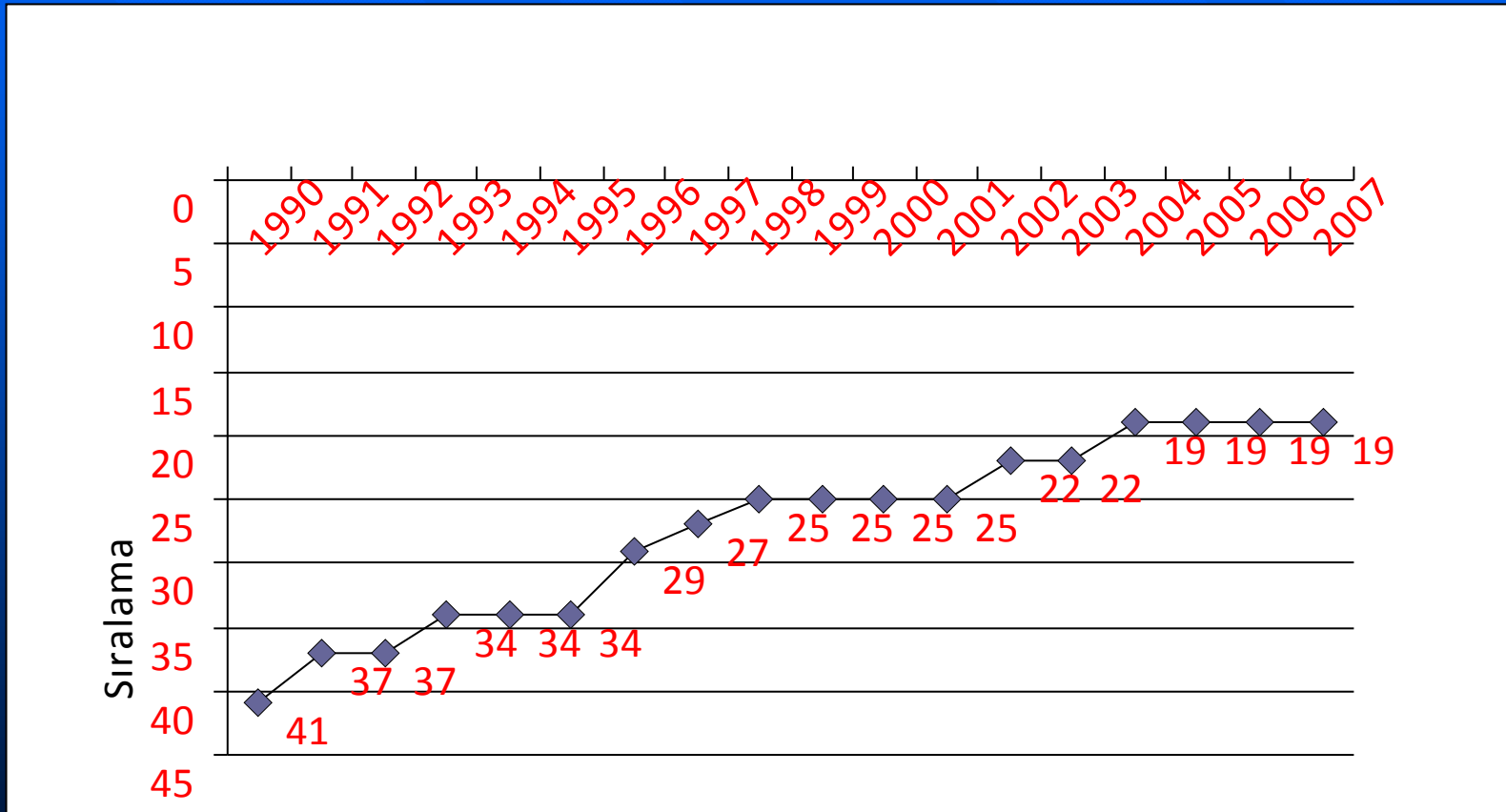
Yükseköğretimde Okullaşma

- Başarılı bir performans
- Ancak, öğretimde önemli bir kalite sorunu ortaya çıktı
 - Kapasite artışı olmadan kurumlarda öğrenci sayıları çok arttı
- Gene de dışarıda kalan öğrenci sayısı fazla ve azalmayacak

Sistem Performansı: Araştırma

Bilimsel Yayın Sayısı Bakımından Türkiye'nin Dünya Sıralamasındaki Yeri

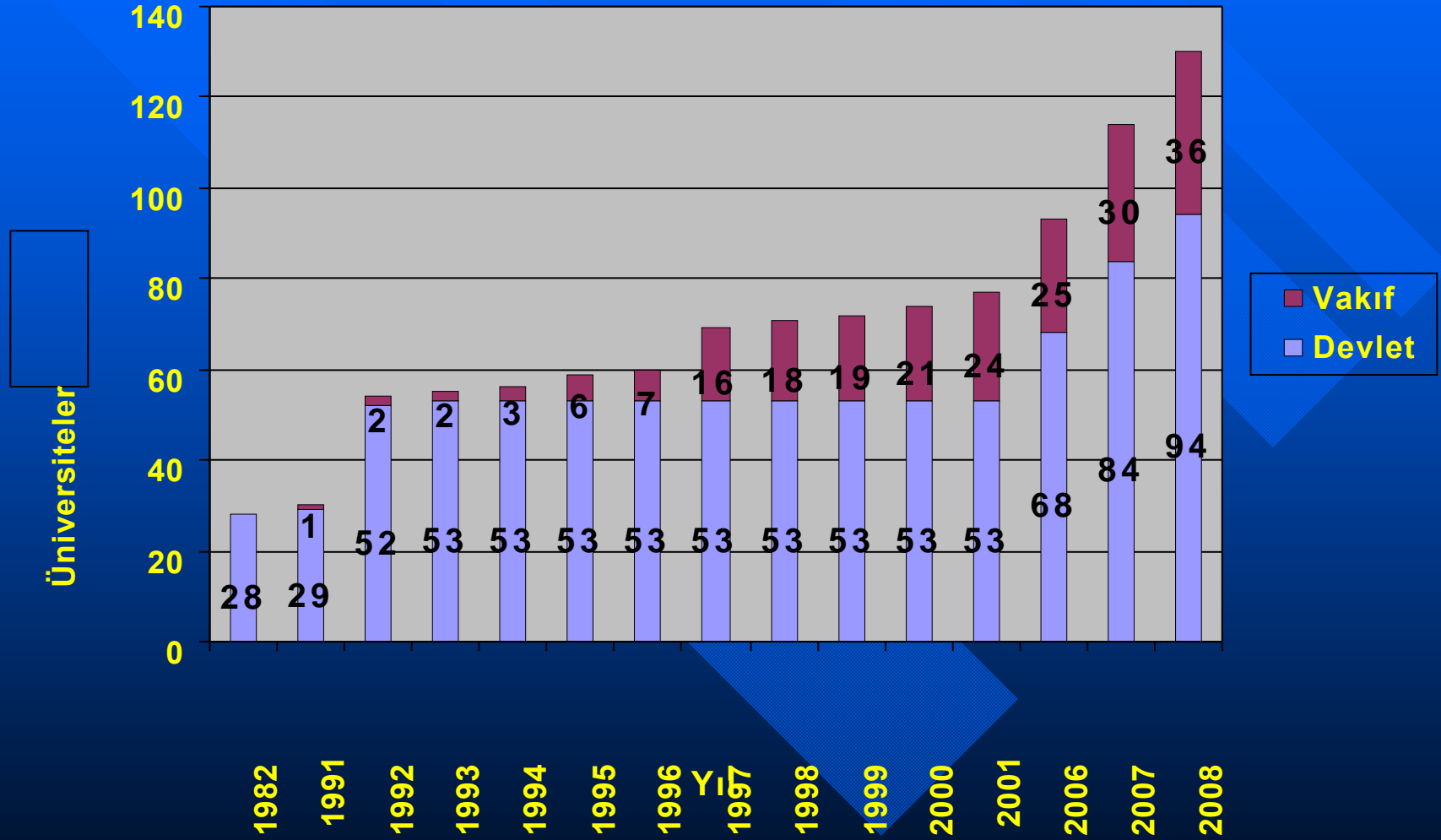
Kaynak: TÜBİTAK. TÜBİTAK tarafından Thomson's ISI Web of Science kaynak gösterilerek hazırlanmıştır.

Bilimsel Yayınların Etki Değerinde Türkiye 44 Ülke Arasında 41. Sırada

Ülke	Yayın Sayısı	Atrif Sayısı	Etki Değeri	Ülke	Yayın Sayısı	Atrif Sayısı	Etki Değeri
ABD	6.634.586	137.391.957	20,71	Macaristan	94.848	878.813	9,27
İsviçre	306.034	6.324.635	20,67	Güney Afrika	97.399	870.153	8,93
İsveç	338.717	6.376.900	18,83	Lüksemburg	2.061	18.186	8,82
Danimarka	172.060	3.188.638	18,53	Portekiz	59.445	517.870	8,71
Hollanda	428.917	7.717.030	17,99	Arjantin	81.213	675.041	8,31
İzlanda	6.428	115.097	17,91	Venezüella	19.465	160.932	8,27
İngiltere	1.384.879	24.262.594	17,52	Yunanistan	101.576	818.665	8,06
İskoçya	210.492	3.588.684	17,05	Meksika	90.230	689.403	7,64
Kanada	878.874	14.190.276	16,15	Polonya	219.628	1.562.487	7,11
Finlandiya	152.622	2.406.833	15,77	Brezilya	203.879	1.422.178	6,98
Belçika	221.324	3.320.236	15,00	Tayvan	184.629	1.264.834	6,85
İsrail	222.806	3.273.202	14,69	Çek Cumhuriyeti	67.917	463.008	6,82
Norveç	113.599	1.642.910	14,46	Suriye	2.248	14.003	6,23
Avustralya	486.578	6.926.742	14,24	Güney Kore	237.216	1.458.882	6,15
Almanya	1.490.270	20.868.725	14,00	Bulgaristan	41.351	228.926	5,54
Fransa	1.075.958	15.056.167	13,99	Çin	639.834	3.267.114	5,11
Avusturya	149.261	1.964.493	13,16	Hindistan	457.769	2.340.776	5,11
İtalya	666.552	8.600.585	12,90	Mısır	56.194	264.215	4,70
Japonya	1.493.226	18.321.818	12,27	Türkiye	120.562	548.547	4,55
İrlanda	59.227	688.768	11,63	Pakistan	15.987	69.474	4,35
İspanya	435.342	4.485.995	10,30	Rusya	713.112	2.990.311	4,19
Şili	42.720	406.946	9,53	İran	35.799	132.236	3,69

Sistem Performansı: Üniversite Sayısında Artış, Çeşitlilik ve Dar Gelen Elbise

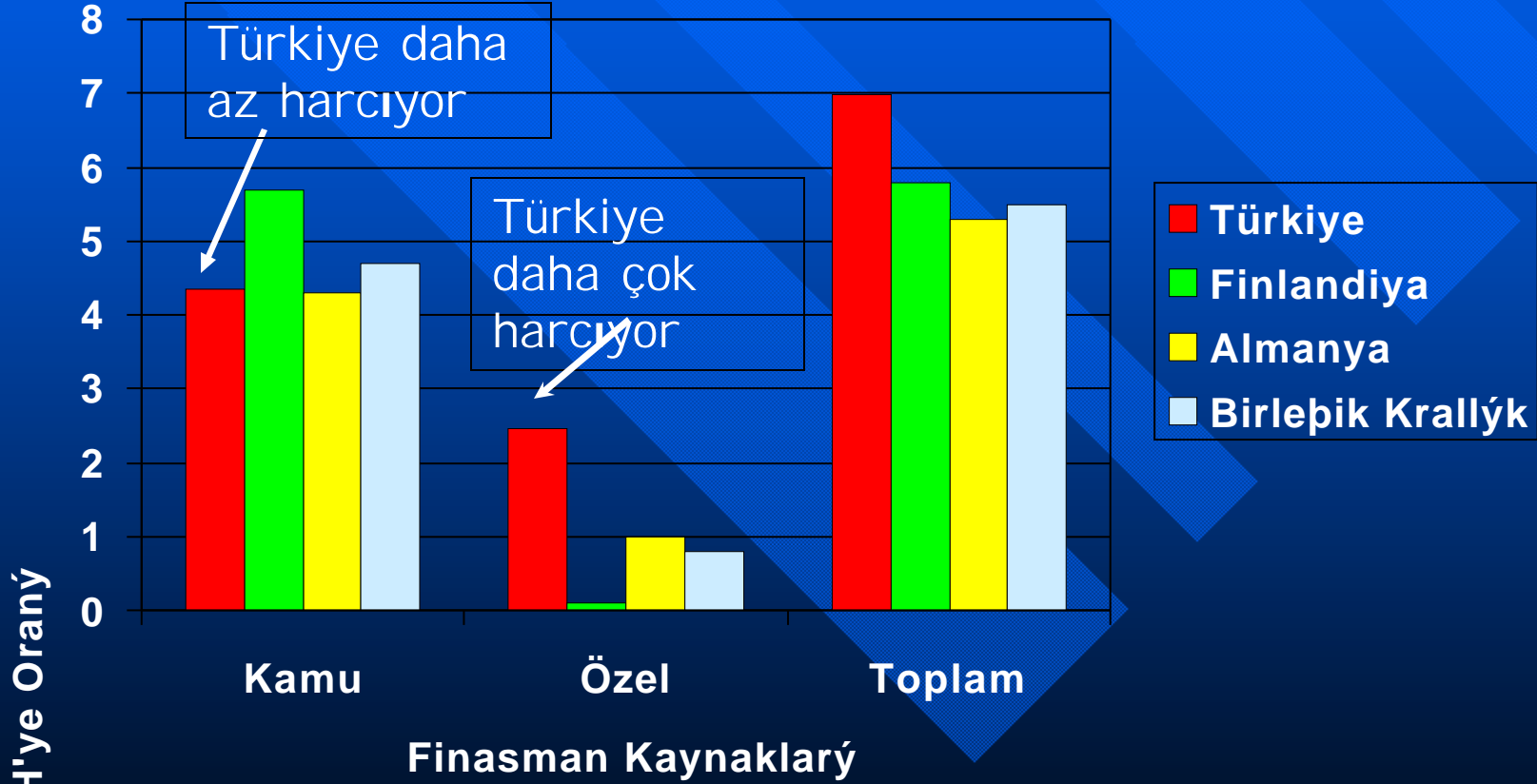
Sistem Performansı: Sistemin Finansmanı ve Sosyal Adalet

- Bedava yükseköğretim = sosyal adalet
 - Geçerli bir varsayım mı
- Yükseköğretim ve K-12 finansmanı
- Üniversitelerin gelir ihtiyacı ve mali özerklik
 - Öğrenciler
 - Yaşam boyu eğitim
 - Uygulamalı araştırma ve topluma hizmet sunumu
- Göstergeler ne diyor?

Eđitimin Finansman Kaynakları

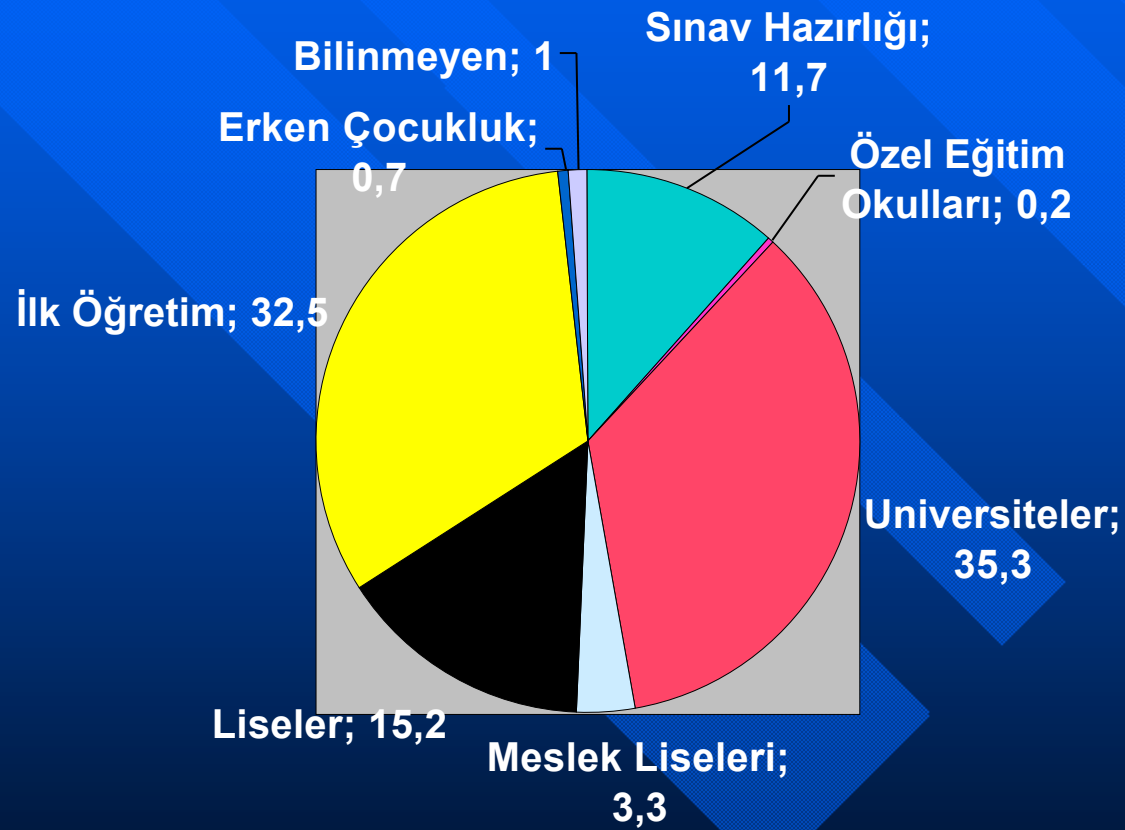
Dünya Bankası Eğitim Sektörü Raporu, 2006

GSMH'ye Göre Eğitime Ayrılan Pay

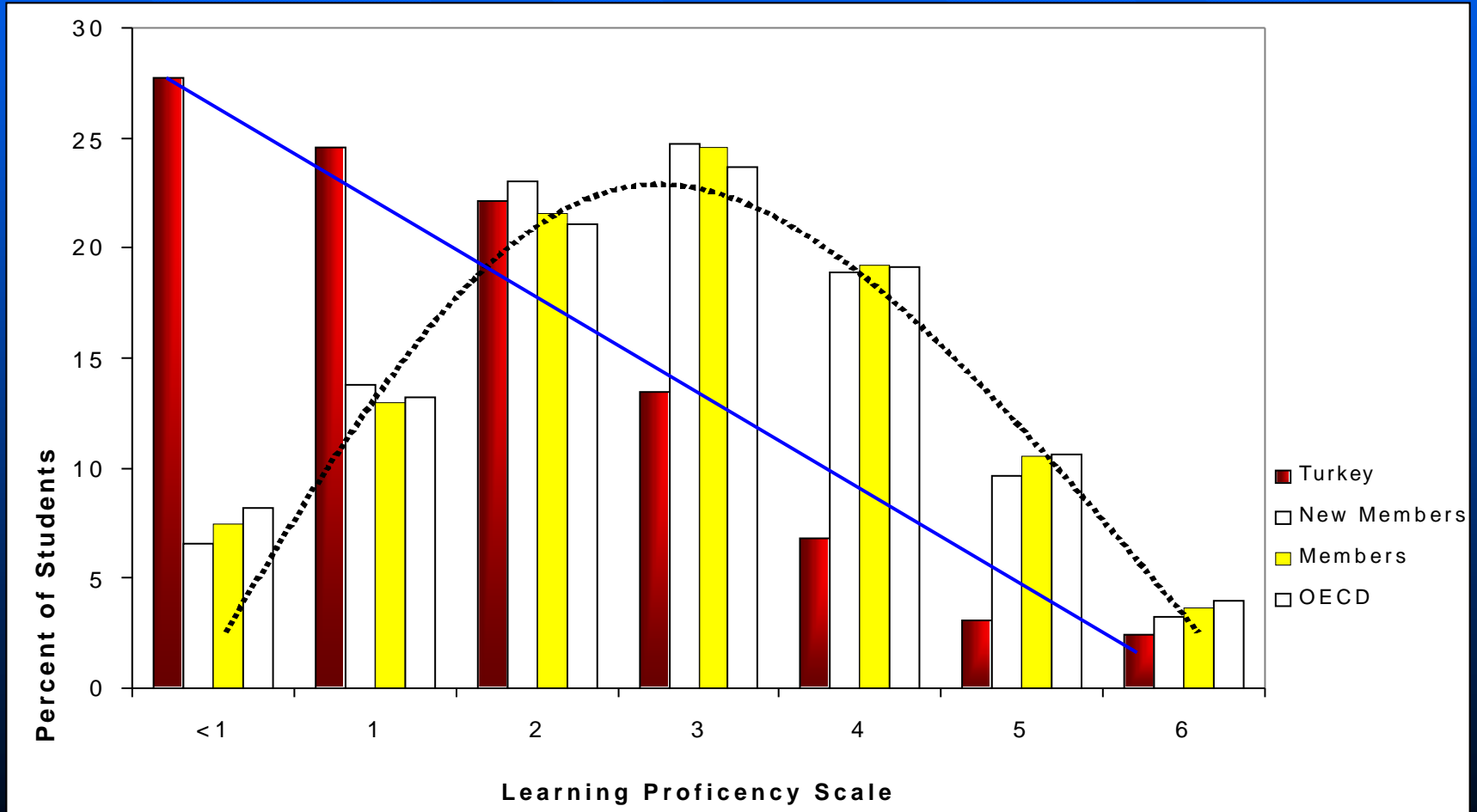
2002 Yılında Eğitime Cepten Yapılan Özel Harcamalar (TL 6,925 trillion)

World Bank Turkey Education Sector Study, Aralık 31, 2005.

K12 Okul Sistemimiz Az Sayıda Öğrencimizi Çok İyi Eğitiyor Ama Çoğunluğun Eğitiminde Sınıfta Kalıyor

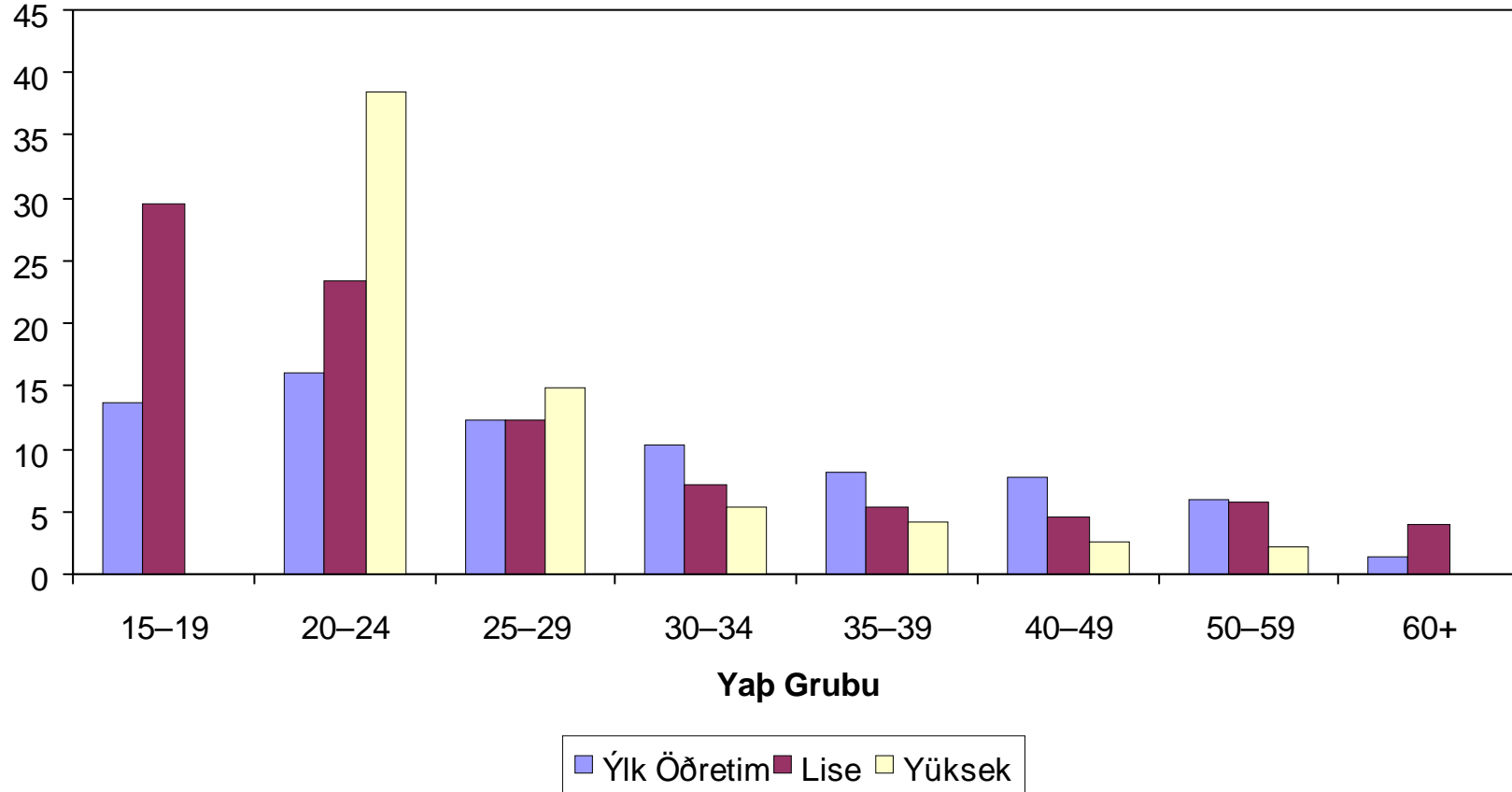
OECD'nin 6'lı Öğrenme Becerisi Skalasında Öğrenci Performansı
(Program of International Student Assessment --2004)

Eğitim ve İř Gücü

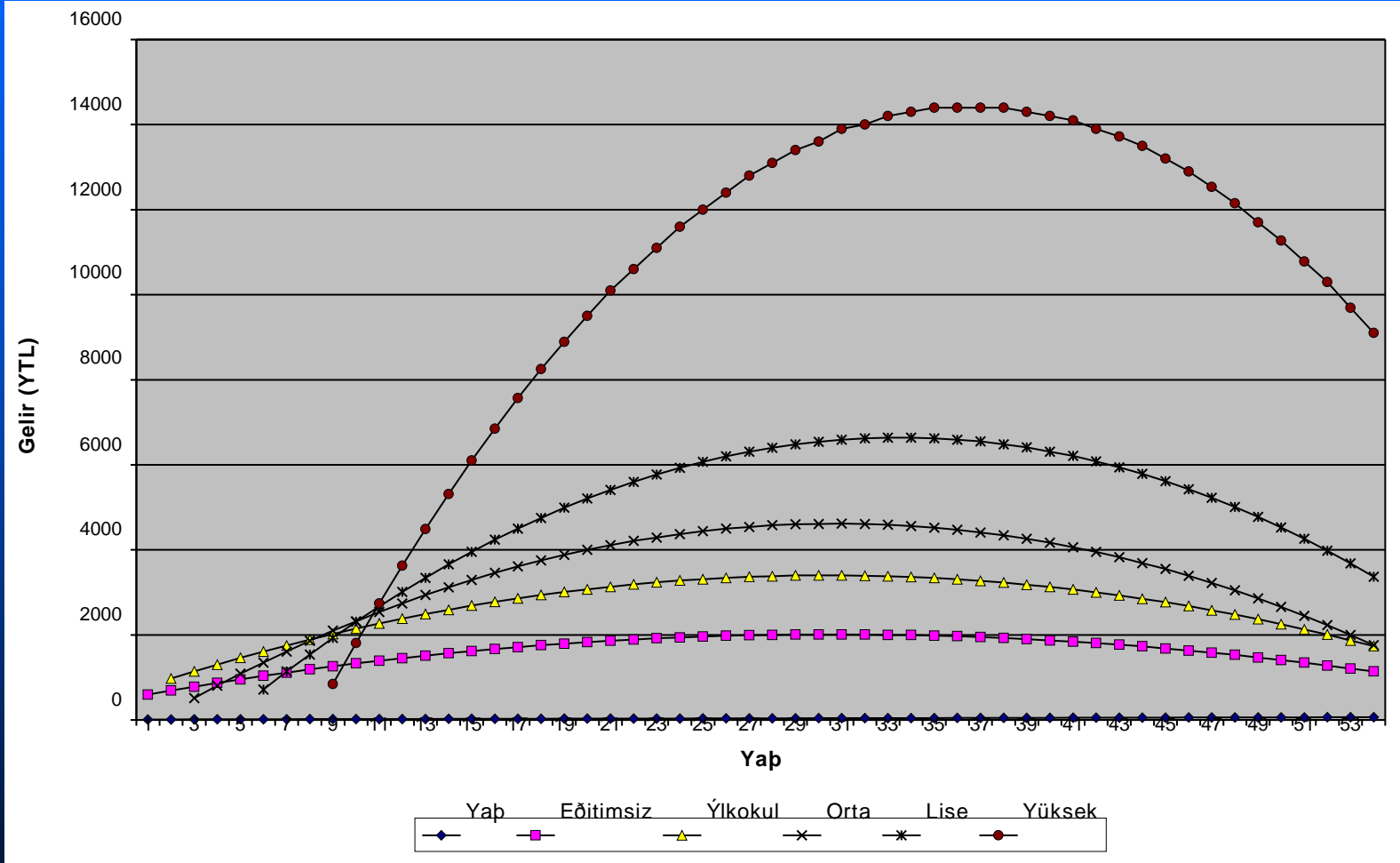
World Bank Education Sector Study, 2006

Genç ve Eđitilmip Nüfusta Ýpsizlik, 2003

Yaş Gelir Profili

Mehmet Kaytaç, Erken Çocukluk Eğitimi Fayda-Maliyet Analizi, Anne Çocuk Eğitim Vakfı için
Hazırlanan Rapor, İstanbul, 2005.

Bazı Düşünceler

- Artan rekabet ve çeşitlilik: özel üniversiteler, yabancı üniversiteler, özel sektör, uzaktan eğitim
- Azalan kamu kaynakları
- Topluma hizmet:
 - Bilgi transferi ve sürekli eğitim
 - Kalkınma ve toplumsal gelişmeye katkı
 - Demokratik yurttaşlık
 - Bilgi toplumunda üniversitenin rolü: odak noktası, bağlantı, enformasyon işlemenin odak noktası (enformasyonun bilgiye dönüştürülmesi)

Üniversite Yönetimine Yansımalar

- Girişimci liderlik (rektör)
- “İddia sahipleri”nin üniversite yönetimine katılımı
- Kalite süreçleri ve akreditasyona artan ihtiyaç.
 - Kendi kendini yönetebilmek ve özerklik.
 - Devleti bilgilendirmek
 - Özel sektörü bilgilendirmek.
- Üniversite yöneticilerinin mali yönetimde artan sorumluluğu
- Topluma daha duyarlı ve esnek kurumlar.

Ne Tip Yükseköğretim Kurumları?

- Araştırma üniversiteleri?
- Sanal Kurumlar?
- Devlet tarafından fonlanan kurumlar?
- Özel kar amacı gütmeyen kurumlar?
- Özel kar amacı güden kurumlar?
- Sanayi ve ticaret kuruluşlarının üniversiteleri.
- Ağ (network) üniversiteleri:
 - Oresund
 - Laureate Education, Inc.

Türkiye'nin İkilemi: Kalite ve Yığınlaşma Baskısı

- Kaliteli eğitim ve Türkiye'nin fırsat penceresi:
 - ERG Raporu(Can Fuat Gürlesel)
 - **2005 yılında 25-44** yaş arası üniversite mezunu nüfusun **yüzde 10,2 si.**
 - Senaryo 1: **2025** yılında yüzde **32,6**
 - Senaryo 2: **2025** yılında yüzde **38,3.**
- Her iki senaryoya göre de Türkiye'de **yükseköğrenim görenlerin sayısında büyük artış** olacak.
- K-12 sisteminden de daha kaliteli öğrenci gelmesi olası.
- “Yeni öğrenci” kategorisini de göz ardı etmemek lazım.
- **Sorun: Kaliteli eğitim ile “öğrenci sayısı”nın yarattığı baskı altında kalacak.**
 - Şimdiye kadar alışageldiğimiz “tek tip” model çözüm mü?
 - Çözüm olarak çeşitlilik ve kurumsal özerklik
- **Global standartlarda araştırma, bilgi üretimi ve teknolojik gelişme (ekonomik hayata uygulama)**

Ne Yapmalı

Öneriler

Ne Yapmalı?

- **Çeşitliliğe/farklılaşmaya** imkan tanımak, hatta özendirmek.
- “Yasaklayıcı olmayan ancak **hesap verici ve şeffaf** olan yapılar” oluşturmak,
- **Girdi kontrolü** yerine **çıktı kontrolünü** vurgulamak,
- **Performans değerlendirmesi** üzerinde ısrarla durmak.
- **Üniversitelerin asli görevleri** (eğitim, araştırma, ve topluma hizmet) yasalarda daha **belirgin bir şekilde vurgulanmalı**.
- Yükseköğretim kurumlarına rehberlik eden, sistemin sorunsuz işlemlerini sağlayan, **yükseköğretimdeki çeşitliliği yöneten** katılımcı bir üst kurul oluşturulmalıdır.
 - Gelişmekte olan üniversitelerin **mütevelli heyeti** olarak da görev yapabilir.
- **Üniversitelerarası Kurul'un yerine** Avrupa'daki **Rektörler Konferansı'na** benzer bir yapılanma oluşturulmalıdır.
- Kalite güvencesi için bağımsız, şeffaf, tam yetkili ve **uluslararası akreditasyona sahip ulusal bir otorite kurulmalı**, bu alanda standartlar ve ortak politikalar oluşturularak eşgüdüm sağlanmalıdır.

Ne Yapmalı: Çeşitlilik ve Kurumsal Özerklik

- Üniversitelerin standart görevleri eğitim, araştırma ve topluma hizmeti içerir.
- Bu **görevlerin hangilerinin öncelikli olacağı, kurumların kendilerince belirlenir**, stratejik planları çerçevesinde Yükseköğretim Üst Kurulu onayı ile kesinleşir ve ilan edilir.
- Kurumsal özerklik ve akademik özgürlük kavramları anlamlı hale getirilmeli ve hesap verme ile ilişkilendirilmelidir.
- Yükseköğretim kurumları arasında çeşitlilik ve farklılaşma teşvik edilmelidir. Kurumlar, hangi istikamete yöneleceklerine karar verebilmelidir.

Ne Yapmalı: Yönetim

- Geleneksel yönetim tarzı, yarışmacı ortama ayak uyduramamaktadır.
- Verimli, etkin, hesap verebilir bir yönetim tasarlanmalıdır.
- Seçim yerine atama yöntemine geçilmelidir.
 - Ancak atama yöntemi şeffaf, kuruma yakın, görüş alışverişine dayanan, zamana yayılmış bir sistem olmalı.
- Paydaşlar üniversite yönetimine katılmalı

Ne Yapmalı: Yükseköğretimin Finansmanı

- Torba bütçeye geçiş sağlanmalı
- Ödeme gücü olanlar için öğrenim ücretleri arttırılırken ödeme gücü olmayanlar için güçlü ve etkin bir burs ve mali destek sistemi tasarlanmalıdır.
 - Düşük faizli, ileriye dönük borçlandırma sistemleri tasarlanmalıdır -- “önce oku sonra öde”.
 - Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu’na saptanacak bazı öncelikli alanlarda okumak isteyen başarılı gençlere verilecek burslar yer almalı
- Bütçe tespitinde performansa önem verilmelidir.
- Çok kaynaklı gelir yapısına uygun mali düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

Ne Yapmalı: Personel Rejimi

- Devlet üniversiteleri, uzun vadede ve dikkatle planlanmış bir strateji sonunda sözleşmeli personel rejimine geçmelidir.
- Kalite yönetimini devlet memuru statüsünde çalışanların bulunduğu bir ortamda sağlamak güçtür.
 - Akademik
 - İdari

Ne Yapmalı: Kalite Güvencesi

- Üniversite reformu muhakkak, kalite güvence sistemlerini de içermelidir.
- Kurumlardan stratejik plan hazırlamaları istenmelidir.
- Kalite çalışmalarının hedefi sadece hesap verme/denetleme olmayıp **değişim ve iyileştirme** de sağlamaktır.

Ne Yapmalı: Üniversiteye Giriş

- Aşağıdaki ilkeleri göz önünde bulunduran bir sistem tasarlanmalıdır.
 - Lise eğitimi kalitesini ve öğrenciyi ön plana çıkaran
 - Üniversite özerkliğini sınırlamayan
 - Yozlaşmaya fırsat vermeyen
- Orta öğrenimdeki başarıya dayalı bir sistem geliştirilmelidir.

Ne Yapmalı: Meslek Yüksekokulları

- Meslek yüksekokulları üniversitelerin bünyesinden çıkarılarak bağımsız kurumlar haline getirilmelidir.
- Yönetim yapıları piyasada olan değişikliklere, teknolojik gelişmelere duyarlı hale getirilmelidir.
- Bu okulların cazibesini arttıracak değişikliklerle öğrencilerin buraları tercih etmeleri sağlanmalıdır.